

RAT-ESTONIA

OHVER

Oper kahes vaatuses proloogiga

Muusika — RAIMO KANGRO

Libreto — KULNO SÜVALEP

Kasutatud on motiive ja tegelasi A. Tolstoi jutustusest «Siug» ning S. Jessenini
(A. Sanga eestinduses) ja L. Tungla luulet.

Esietendus — 22. veebruaril 1981. a.

Dirigent — Eesti NSV rahvakunstnik ERI KLAS

Lavastaja — Eesti NSV teeneline kunstitegelane ARNE MIKK

Kunstnik — Eesti NSV teeneline kunstnik AIME UNT (V. Kingissepa nim. TRA Draamateater)

Koormeister — ANNE DORBEK

Kontsertmeistrid REET LAUL, HELJU TAUUK, IVARI ILJA

Orkestri kontsertmeister — MATI UFFERT

Etenduse juht — JÜRI KRUUS

Osades:

Olga — MARIKA EENSALU
LEILI TAMMEL

Ema — KAJA SILDNA
NIINA VEESAAR

Isa — VERNI KIRS
HENNO SEIN

I sõdur — Eesti NSV teeneline kunstnik
ENNO EESMAA
MAIT ROBÄS

II sõdur — Eesti NSV teeneline kunstnik
ENNO EESMAA
DMITRI BARANOVSKI
TIIT TRALLA

III sõdur — TARMO SILD
REIN TAIDLÄ

IV sõdur — UNO KREEN
TÖNU VALDMA

Komandör — Eesti NSV rahvakunstnik
TEO MAISTE
Eesti NSV teeneline kunstnik
VOLDEMAR KUSLAP

Perenaine — Eesti NSV teeneline kunstnik
MARE JÖGEVA
TIINA JAAKSOO

Lõbus naine — Eesti NSV teeneline kunstnik
MARE JÖGEVA
Eesti NSV teeneline kunstnik
HELGI SALLO

Loofs — Eesti NSV rahvakunstnik
TEO MAISTE
Eesti NSV rahvakunstnik
MATI PALM

Tõllmökk — ERVIN KÄRVET
TÖNIS TAMM

Miilits — ENNO MIKKELSAAR
OLEV KRIISA

Lilli — SIRJE PUURA
HELVI RAAMAT

Roosi — MAARJA HAAMER
HAILI SAMMELSELG

Maria — Eesti NSV rahvakunstnik
URVE TAUTS
Eesti NSV teeneline kunstnik
LIIDIA PANOVA

Mops — HANS MIILBERG
TARMO SILD

Pan — UNO KREEN
ERVIN KÄRVET

Majavalitseja — ARVO LAID
ALARI PÖLDOJA

Pedoffi — ROSTISLAV GURJEV
ANTS KOLLO

Mark — ILLART ORAV
VÄINO PUURA

Töökaaslanna — MAAJA RUMESSEN
SIRJE TOOMLA

I ametnik — ARVO LAID
HANS MIILBERG

I naisametnik — MARVI TAGGO
HELGI TOOM

II naisametnik — VAIKE KIIK
EEVI TAMMEORG

Tegevus toimub Venemaal Kodusõja ajal ja mõned aastad hiljem.

Orkestri solistid —

VILLU MUSTING või VAHUR VURM (klarnet)

REET LAUL, HELJU TAUUK või IVARI ILJA (klaver)

MATI UFFERT või JAAK TORK (viul)

IVO JUUL, ANDRES NARMA või VAMBO PIKKNURM (tšello)

I vaatus

Olga idüllilise noorusmaailma purustab valgekaartlaste kallaletung. Tragöödia on seda kohutavam, et Valka, Olga ema ja isa üks mõrtsukatest, kuulus tütarlapse gümnaasiumipäevade fantsukaaslaste hulka. Olga jääb keset meeletuid, näljaseid kodusõja-aastaid üksi — vihkavana, hellust ja armastust igatsevana...

Pärast pikki vintsufusi satub Olga ühte Punaarmee väeossa. Ta osutub üpris osavaks ratsutamist õppima, mõõka käsitsema. Nõtket ja kaunist tüdrukut vahib väeosas iga sõdur, kuid efekujutusest, et ta on Komandöri naine, ei julge keegi talle läheneda. Olga teele satub Valka — teda tappes tunneb tüdruk nii käitemaksujoovastust kui ka sellest teost johtuvat naiselikku vapustust. Kogu oma elujõuga kiindub Olga Komandöri. Ta armastus on formiliselt siiras, samavõrd kui armukadeduski, mida lihtsameelne Perenaine juhuslikult Komandörile silma visates esile kutsub. Kuid vastuarmastust saab Olga tunda vaid hetke, sest Komandör langeb lahingus ja ta ise saab haavata. Suurt õnne Olga elus jääb meenu-tama vaid sõdurite kingitud kullast pross...

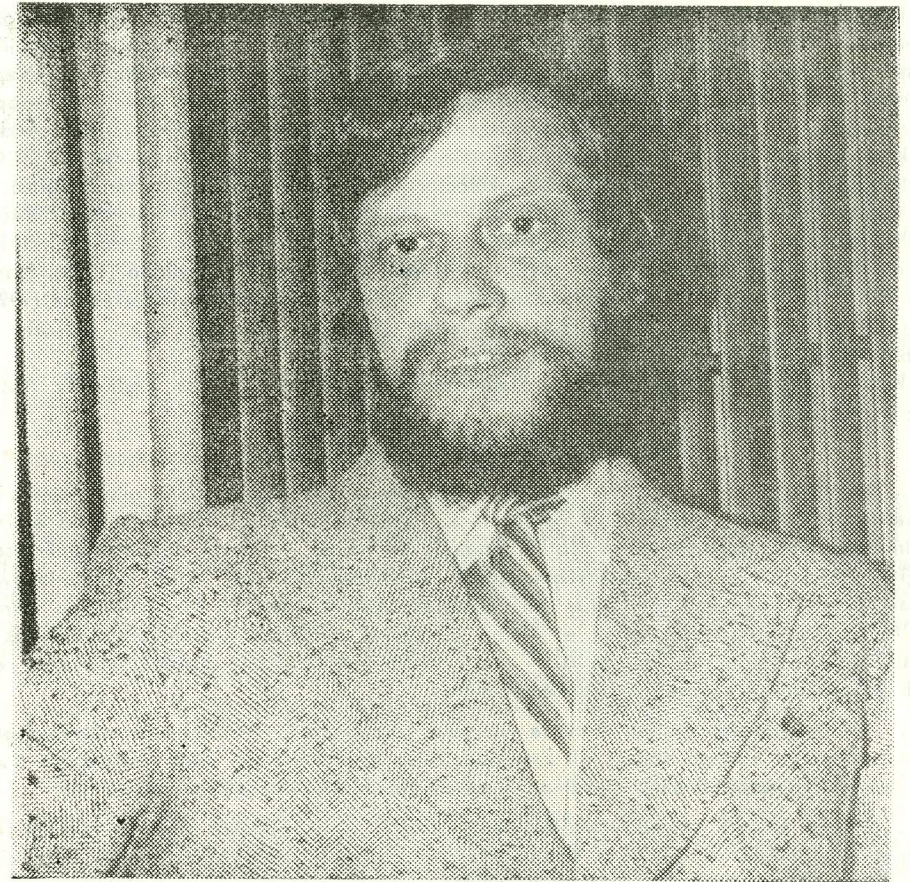
...Luhtub veel üks Olga unistus — laevaga merele pääseda, et otsekuu enda eest põgenedes vaikset sadamat otsida. Elu sogased lained kannavad temast mööda kõige kõve-ramaks kasvanud inimesi — joomareid ja prostituute; nende räpasus ei hakka talle külge. Ehkki — läheb siiski tarvis, et otsekohene Loots kaklusemelus kordaloovale Miilitsale Olga eest sõnakese kostaks. Inimjätiste kari, tunnetades puhta inimloomuse erandlikkust, on var-malt valmis seda hävitama, endataoliseks tembeldama. Oma elukäigu madalaimal astmel meenu-tab Olga Komandöri, selle unistusi Kodusõjajärgsetest päevadest. Ta leiab endas jõudu kõike uuesti alata...

II vaatus

...Oma õnneootuses on Olga inimeste vastu avali. Kuid nendele «endisest» ajast pärit üürilistele, kellega Olgal linnakorteri ühisköögis tuleb kokku puutuda, mõjub ta ise võõ-rana ja koguni kohutavana. Olga juures leiab igaüks midagi taunimisväärtset, olgu see siis ta välimus, järsk kõneviis või koristamata tuba. Vähe sellest. Koos Olga ägedat meele-laadi tunda saanud Majavalitsejaga jõuab kogu ühisköök veendumusele, et niisugune naiste-rahvas on koguni ohtlik. Eriti sõjaka hoiaku võtab Olga suhtes Lilli: nad töötavad ühes asutuses ja Lilli tunnetab naiseliku vaistuga, et Olgale meeldib tema peigmees Mark — asutuse ülemus...

...Kontoris viibides muutub Olga üheks paljudest väikestest kruvikesest tähtsalt lai-u-tavas bürokraaflikus masinavärgis. Tema katsed selle tegevusse enamat mõtestatust tuua osutuvad abituuks. Kontoris fõusevad pinged Olga, Lilli ja Margi vahel. Margi ülemuslikele soovitusetele oma välimust ja karakterit siluda reageerib Olga võluva faipliikkusega. Mark ja teised meeskolleegid hakkavad Olgasse senisest tähelepanelikumalt suhtuma. Olga ei jõua enam varjata oma tundeid Margi vastu. Kuid tema südamepuistamise hetkel käitub prestiiži ennekõike silmaspidav ülemus vaid väiklase moraalilugejana. Selle Olgale valusa kõneluse lõpetab Lilli võidukas klähvimine. Siis ilmub veel Pedotti, kes külma otsekohe-susega Olgale ligi fikub...

...Kodus ei suuda Olga korterielanike taasalgavat mõnitustekoori enam välja kannatada. Kõigepealt tabavad tema revolvi kuulid abielulepinguga uhkeldavat Lillit...

Aleksei Tolstoi nähtud pöörised ja pinged inimeses, millele ta osutab jutustuse «Siug» peategelase Olga kaudu, on jubedad ja õudust tekitavad, ent üdini inimlikud oma paratamatuses.

Me kõik elame oma igapäist elu, läbi argi- ja pühapäevade, nädalast nädalasse, aastast aastasse, ja näikse, et kõik see, mis toimub meiega, meie ümber ja me sees, kulgeb mingis omaette ajas, mis justkui polekski katkend päris-ajaloost. Ning loomulikult mahub ajaloo-raamatusse väheste nimesid, ehkki ajalugu teevad ja on teinud kõik, ka need, kes paistavad takkajärgi ajaloo rataste vahele sattunuina, ohvritena.

See ooper on lugu tugevast isiksusest, tema hingejõust erakordsetel, pingelistel aegadel ja inimlikust võimetusest inimliku väikluse ees, inimlikust võimetusest oma kirgede ees.

Laino Karyo

RAIMO KANGRO (1949) lõpetas 1973. a. Tallinna Riikliku Konservatooriumi kompositsiooniklassi Eino Tambergi ja Jaan Räätsa õpilasena. Teoseid muusikateatrile: koomiline ooper IMELUGU (Kulno Süvalepa libreto Boccaccio «Decameroni» III, ainetel. RAT «Vanemuine» 1974), lasteoper OOPERIMÄNG (Leelo Tungla libreto. ETV 1976), rockooper PÖHJANEITSI — koos Andres Valkoneniga (Karlis Skalbe muinasjutu motiividel, Andres Jaaksoo ja Leelo Tungla laulutekstid. RAT «Vanemuine» 1980), nukumuusikal SAABASTEGA KASS (Leelo Tungla libr. ENSV Riikl. Nukuteater 1981). Eesti noorematest heliloojatest on R. Kangro sellele loominguvaldkonnale enimat tähelepanu osutanud. Olulisemaid teoseid teistes žanrites: oratoorium *Credo* segakoorile ja sümfooniaorkestrile (Arvi Siia tekst, 1977), Lihtne sümfoonia kammerorkestrile (1976), Kontserdid viiulile (1977), flöödile (1973), klaverile (1975, 1976) ja sümfooniaorkestrile, Kontsert kahele klaverile ja kammerorkestrile (1978), Muusika kahele klaverile (1976), Keelpillikvartett (1978), Leelolaulud viiele häälele ja kammeransamblile (Leelo Tungla sõnad, 1976).

Raimo Kangro Viiulikontserdile ja oratooriumile *Credo* anti 1978. a. Eesti NSV muusikaline aastapreemia.

Olga elukäigust Aleksei Tolstoi sõnadega:

...Kümme aastat tagasi süttis Kaasanis päise päeva ajal põlema teise gildi kaupmehe, vanausulise Vjatšeslav Illarionoviš Zofovi maja. Tulefõrjud leidsid allkorrusel kaks elektrijuhtmetega kinniseotud laipa — Zofovi enda ja ta naise, — üleval aga meelemärkuseta olekus nende tütre, seitsmeteistkümneaastase gümnaasiumiõpilase Olga Vjatšeslavovna. Öösärk Olga Vjatšeslavovna seljas oli räbalateks kistud, käed ja kael künnetega puruks kratsitud. Kõik ümberringi näitas, et võitlus oli olnud meeleheitlik. Kuid bandiidid kas ei tulnud temaga toime või kiirustasid — nad olid talle ainult korra äianud rihma otsa seotud kaalupommiga, mis vedeles sealsamas maas...

...Nende päevade jooksul nuttis ta vist välja kõik pisarad, mis talle elus määratud olid. Tema mureta ja hooleta noorus oli katkenud. Hing kahtus korbaga nagu kinnikasvav hõav. Ta ei teadnud veel, kui palju oli temas varjul sünget ja kirglikku jõudu...

...(Mehe külmad silmad vaatasid korraks Oljat.) «Teie muidugi tunnete revolutsiooni üksnes selle vägivalla kaudu... Kahju. Kas olete vanausuline? Usute jumalat? Pole viga, see läheb mööda. Teafe, millesse peab uskuma — võitlusse.»

Olja tahtis kähvata midagi tigidat, vaieldamatult õiglast, mis tulenes tema zotovlikust laostafusest, kuid mehe ironiliselt ootava pilgu all kõik ta mõtted ainult liigatasid ja hajusid, jõudmata keelele.

Mees ütles:

«Nii-nii... Ratsu on tuline! Head vene tõugu, mustlase verd hulgas... Muidu oleksite elanud pealegi nagu kõik, vahtinud elu läbi akna, kummipuude tagant...»

Olga porises vastu:

«Olete kogu linna paljaks riisunud, riisute paljaks kogu meie Venemaa, häbitud...»

«Või Venemaa... Me mõtleme kogu maailma ratsa läbi kihutada... Täkid on kütkeist lahti, alles ehk ookeani ääres peatume... Tahad või ei taha, aga tuled meiega kaasa.»

...Oljal hakkas pea pöörutama, nagu oleks ta juba kunagi kuulnud sääraseid sõnu, nagu oleks mälestus kerkinud ta vere pimedusest ja põlvkondade ürgsed hääled kisendanud: «Hobuste, mölla, hing!...»

...Pärast kuuajalist riviõppust ratsa ja jalgsi tõmbus Olga Vjatšeslavovna pingule nagu pillikeel, pakasetuul tegi põsed punaseks. «Kui kõrvalt vaadata,» ütles Jemeljanov, «arvad, et pole tal jõudu ega midagi, tegelikult aga on lausa põrguline...»

...Pärast õist ringkäiku, leidnud, et hobused on korras, võitlejad magavad, tunnimehed ja varitsussalgad on omal kohal, astus Jemeljanov farre. Väsinuna, higist lehates, vajus ta pingile, et viimase jõupingutusega tõmmata jalast pundunud saapad. Siis läks ta voodi juurde ja silmitses ühe hetke Olga Vjatšeslavovna tuuldunud, unes õhetavat, naiselikku ja ühtlasi lapselikku nägu...

...Nagu lind, kes sööstab üle tuulise, meeletu taeva ja äkki langeb murtud tiibadega tombuna maha, nõnda katkes, purunes Olga Vjatšeslavovna kogu elu, ta kirglik ja süütu armastus ja hakkasid venima tühjad, rasked ja vaevased päevad. Kaua aega lebas ta laatsarettidest, evakueerus röpaseis vaguneis, külmetas näruse sineli all, oli nälga suremas. Inimesed olid võõrad, kurjad. Elada oli vastik ja sünge, kuid surm ei võtnud teda siiski...

...Siis lõppes sõda. Olga Vjatšeslavovna ostis turult rohelisest plüüskardinast tehtud seeliku ja alustas teenistust mitmesugustes asutustes... Ta ei püsinud kuskil kaua, kogu aeg rändas ta linnast linna... Tal oli tunne, et kui saaks ainult sõita üle selle silla, mööda seda kallast, kus Dmitri Vassiljeviš oli viimast korda temaga koos istunud... Kui leiaks selle remmelgapuhma ja mahamuljutud rohu, mille peal nad olid istunud...

...Pärast ankeetide täitmist ja rohkearvuliste avalduste esitamist, masendatud kõikide oma paberite äärmiselt keerulisest liikumisest, paljukorruseliste, mesilastarudena sumisevate asutuste kärast, astus Olga Vjatšeslavovna Värviliste Metallide Trusti kontrollosakonna teenistusse. Tal oli tunne nagu varblasel, kes on lennanud fornikella tuhanderattalisse mehhanismi. Ta laskis saba sorgu. Tööle tuli ta minuti pealt. Vaatas ja lõi araks, sest ka kogu mõistust appi võttes ei suutnud ta kindlaks teha kasu määra, mida ta tõi paberite ümberkirjutamisega. Siin oli tarbetu tema osavus, tema arutu julgus, tema siulik õelus. Sõjas oli kõik olnud hoopis teisiti: selge ja täpne, kuulide laul kõrvus ja nähtav eesmärk alati silmade ees...

...Olga Vjatšeslavovna vähkres sängis kogu öö... Kogu elu tuli meelde... kõik, mis näis olevat igaveseks uinunud, ärkas ellu, pani igatsema... Milleks, milleks? Kas tõesti ei saanud siis elada oma elu jahedana nagu allikavesi, ilma armupalavikuta? Ja vabisedes mõistis ta: kuigi elu oli teda juba küllalt vintsutanud ja muserdanud, ei olnud ta sellest ometi targaks saanud ja nüüd oli «see» uuesti algamas.

Hommikul pesema tulles kuulis Olga Vjatšeslavovna köögis naeru ja Sonja Varentsova häält:

«...Lausa imelik, kuidas ta vigurdab... Vastik vaadata... Teda ei tohi mitte puudutada, on feine nii suur valija... Ankeeti täites maalis suurte tähtedega: neiu...» (Naer, priimuste suhin.) «Aga kõik räägivad, et teda veeti lihtsalt eskadroniga kaasa... Saate aru? Magas peaaegu kogu eskadroniga...»

...Õhtul tuli Olga Vjatšeslavovna koju, väsimusest kühmus, nägu mullakarva. Ta pani toaukse lukku, istus voodile, käed jõuetult rüpes... Ta tundis, et on üksinda metsikus, väenulikus elus, kellelgi polnud teda farvis... Eilsest saadik oli teda järjest rohkem vallanud kohutav hajameelsus... Nii märkas ta nüüd, et hoiab käes revolviiri, kuid ei mäletanud, millal oli selle seinalt võtnud. Ta istus, mõtles, vaatas surmavat terasest mängukanni...

(1928)

(A. Tolstoi Teosed II. «Eesti Raamat», Tallinn 1974)

Lavastusala juhataja — ÜLO MATESEN

Dekoratsioonide teostust juhendanud — ELSA MÄNDSALU

Kostüümide teostust juhendanud — LEIDA TALLO

Dekoratsioonid maalinud — Eesti NSV teeneline kunstitegelane UNO KÄRBIS

Rekvisiitor — KARIN LINDMAA

Grimm ja parukad — ILLI-ANN KALE

Valgustus — EVALD RADIK

Pealavameister — HEINO LILLIPUU

Hind 20 kop.